

Ρωμανιώτικη συναγωγή Πατρών. Αριστερά διακρίνεται ο γυναικωνίτης.

Ολοκαύτωμα. Ιστορική διήγηση της μεταφοράς των Εβραίων από τους ναζί σε όλο τον ελλαδικό χώρο. Διακρίνεται το κίτρινο αστρο του Δαβίδ που οι κατακτητές είχαν υποχρεώσει όλους τους Εβραίους να φορούν.

Το Εβραϊκό Μουσείο Ελλάδας

Σε ένα νεοκλασικό κτήριο στο κέντρο της Αθήνας —Αμαλίας 36— στεγάζεται το Εβραϊκό Μουσείο της Ελλάδας, που έχει χαρακτηριστεί από τους NEW YORK TIMES ως ένα από τα έξι καλύτερα μουσεία της χώρας μας. Εθνολογικό, ιστορικό, θρησκευτικό και λαογραφικό υλικό υπάρχει σε αφθονία στις αίθουσές του και καλύπτει μία περίοδο 2500 χρόνων συνεχούς παρουσίας των Εβραίων στη χώρα μας.

Κάλλι Πλαϊνού

Αρχαιολόγος

Η ιδέα της δημιουργίας του Μουσείου ξεκίνησε πριν από πολλά χρόνια από τον Ασερ Μωυσή. Πριν από δέκα περίπου χρόνια άρχισε η πραγματοποίησή του έργου με την ηθική βοήθεια του Νούλι Βιτάλ, των Έλι και Έμυ Αλμοσίνος, του Μάκη Κωνσταντίνη, και αργότερα και άλλων μελών της εβραϊκής Κοινότητας Αθηνών. Πρωταρχικός σκοπός του ήταν η διάσωση αντικειμένων που «επέζησαν» από τον πόλεμο καθώς και η καταγραφή των προσωπικών αντικειμένων αξίας που βρέθηκαν σε θυρίδα τράπεζας στη Βουλγαρία, όπου τα είχαν εναποθέσει Έλληνες Εβραίοι στο ταξίδι τους προς την Τρεμπλίνκα. Πριν από μερικά χρόνια το Μουσείο απέκτησε τον τίτλο του κοινωφελούς ιδρύματος.

Διευθυντής του Μουσείου είναι ο κ. Νίκος Σταυρουλάκης, γεννημένος στην Αγγλία από μητέρα Εβραία και πατέρα Κρητικό. Μεγάλωσε στην Αγγλία και αργότερα ταξίδεψε στις Η.Π.Α. όπου παρακολούθησε φιλοσο-

φία και ισλαμικές σπουδές στο πανεπιστήμιο του Μίτσιγκαν. Μετεκπαιδεύτηκε επίσης στην Οξφόρδη —Αγγλία— σε θέματα για τον ισλαμικό μεσαίωνα. Όταν γύρισε στην Ελλάδα δούλεψε ως χαράκτης 7-8 χρόνια και αργότερα πήγε στο Ισραήλ όπου δίδαξε βυζαντινή ιστορία στο πανεπιστήμιο του Τελ Αβίβ.

Στην Ελλάδα εγκαταστάθηκαν οι πρώτοι Εβραίοι τον 3ο π.Χ. αιώνα. Η παρουσία τους συνεχίστηκε στη διάρκεια της ρωμαιο-βυζαντινής περιόδου, όταν πήραν το όνομα Ρωμανιώτες. Αργότερα αναμειχθηκαν και με τους Εβραίους από την Ισπανία, τους Σεφαραντείμ, οι οποίοι τον 15ο αιώνα εκδιώχθηκαν από τα πατρογονικά τους εδάφη και τους οποίους προσκάλεσε ο σουλτάνος Μπεγιαζίτ ΙΙ στα εδάφη που εξουσίαζε. Πολλοί από αυτούς εγκαταστάθηκαν στη Θεσσαλονίκη και υπήρχε περίοδος που η πόλη αριθμούσε 150.000 κατοίκους Εβραίους. Πριν από τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο βλέπουμε να υπάρχουν στη συμπτωτεύουσα

40 συναγωγές και 8 εβραϊκά σχολεία. Στο μεγαλύτερο μέρος της η κοινότητα αυτή αφανίστηκε από τους ναζί το 1943, όταν 65.000 Εβραίοι της Ελλάδας πέθαναν σε στρατόπεδα συγκέντρωσης.

Το Μουσείο είναι μοναδικό στο είδος του. Ακολουθεί τις σύγχρονες τάσεις της μουσειολογίας, με τη ζωντανή παρουσίαση των εκθεμάτων και τη διαμόρφωση των εκθέσεων σε «χώρους πλαισία» που αναδεικνύουν τα αντικείμενα. Είναι χωρισμένο στις ακόλουθες νοηματικές ενότητες: Ιστορική Εισαγωγή, Θρησκευτική Ενότητα, Ενότητα των Φορεσίων, της Εβραϊκής Ζωής στις αρχές του 20ού αιώνα, του Ολοκαυτώματος και της Συναγωγής της Πάτρας. Στην ιστορική εισαγωγή βλέπουμε φωτογραφία από μία Σύναγωγή στη Δήλο του 3ου π.Χ. αιώνα, όπου παρουσιάζεται μια μαρμαρίνη αφίδα με τον θρόνο του Μωυσή. Είναι από τα παλαιότερα κομμάτια που υπάρχουν. Κατόπιν βλέπουμε μια εικόνα

Μικβέ, θρησκευτικό λουτρό που συνήθιζαν να κάνουν πολλοί Ισραηλίτες.

από εβραϊκή συναγωγή στις Σάρδεις του 4ου αιώνα μ.Χ., όπου υπήρχε μεγάλη κοινότητα ελληνόφωνων Εβραίων. Στην συνέχεια βλέπουμε μια φωτογραφία από τις τοιχογραφίες στη Συναγωγή στην Ντούρα της Συρίας, που ανήκουν στην Ελληνιστική εποχή και απεικονίζουν βιβλικές σκηνές. Ακόμη υπάρχουν εικόνες από συναγωγή στην Αίγινα και άλλη στην Αθήνα καθώς και χάρτης με τις πόλεις της ελληνοεβραϊκής διασποράς σε όλο τον κόσμο, τις οποίες επισκέφτηκε και ο Απόστολος Παύλος στις περιουσίες του. Στη συνέχεια παρουσιάζεται η δράση των Ρωμαϊκών και των Σεφαραντεϊμών του Μεσαίωνα, με εικόνες από το δικαστήριο της Ιεράς Εξέτασης που καταδικάζει τους Εβραίους σε θάνατο. Από τα σπουδαιότερα ευρήματα σ' αυτόν το χώρο είναι και ένας χάρτης, αντίγραφο του πρωτοτύπου που υπάρχει στο Μουσείο του Παρισιού, που είναι ο Άτλας του κόσμου όπως οι άνθρωποι τον ήξεραν εκείνη την εποχή—δηλαδή από την Ισπανία ως την Κίνα—, του Αβραάμ Κρεσκ. Η οικογένεια των Κρεσκ ήταν χαρτογράφοι στην υπηρεσία του βασιλιά Πέτρο IV της Αραγωνίας. Χάρης σε χαρτογράφους σαν τους Κρεσκ, οι Ισπανοί και οι Πορτογάλοι σφελίζουν τις μεγάλες επιτυχίες τους ως εξερευνητές σε όλες τις ακτές της Αφρικής καθώς και την ανακάλυψη της Αμερικής από τον Κολόμβο.

Η θρησκευτική ενότητα περιλαμβάνει ενδιαιτήματα αλλά άγνωστα στο πλάτυ κοινό αντικείμενα, πολλά από τα οποία χρονολογούνται εδώ και μερικοί αιώνες. Βλέπουμε την Τορά γραμμένη σε περγαμνή,

που σύμφωνα με την παράδοση των Ρωμαϊκών είναι πάντα όρθια τοποθετημένη σε ειδικό όρθιο που εβραϊκά ονομάζεται «τικ». Από τα πιο παλιά τέτοια ευρήματα που εκθιθέντα είναι μία τέτοια θήκη από το Ηράκλειο του 17ου αιώνα. Η Τορά, σύμφωνα με την παράδοση των Σεφαραντεϊμών, είναι καλυμμένη με μανδύα. Σε ειδική βίτρινα βλέπουμε τις ασμένιες διακοσμητικές «ασπίδες» που τοποθετούνται πάνω στα ιερά βιβλία, όταν πριν από τη λειτουργία βγαίνουν από το ιερό στο οποίο φυλάσσονται. Επίσης σε άλλη βίτρινα βλέπουμε αντικείμενα σε σχήμα παλάμης από μαρμάρου, που ονομάζονται «μπαράκα» και τα οποία συνήθιζαν να τρώνε σε ειδική γιορτή μετά την περιτομή. Στην ίδια εκδήλωση οι Ρωμαϊκότες συνήθιζαν να προσφέρουν γλυκό φτιαγμένο από 30 χτυπητά αβγά με μέλι. Πολύ ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει η βίτρινα που είναι αφιερωμένη στο «Μικβέ», δηλαδή το ειδικό θρησκευτικό λουτρό που έκαναν Εβραίοι άνδρες—και γυναίκες— κάθε φορά μετά την σεξουαλική πράξη, ή οι γυναίκες μετά την περίοδο ή τη γέννηση κάποιου παιδιού. Με αυτό το θρησκευτικό λουτρό, που συνήθως γίνεται σε τρεχούμενο νερό, ο λουόμενος καλύπτει το σώμα και το κεφάλι του με νερό τρεις φορές. Συνήθως απαιτούνται τουλάχιστον 40 κυβικά μέτρα νερού. Από αυτή την παράδοση επιβεβαιώνεται η ύωση του πνεύματος και της ύλης στην εβραϊκή θρησκεία.

Δίπλα στα «μπαράκα» εκθιθέντα τα απαιτούμενα για το σφάξιμο του ζώου που πρόκειται να καταναλωθεί. Σύμφωνα με την παράδοση, το ζώο δεν πρέπει να υποφέρει καθόλου και πρέπει να θανατωθεί με μία μαχαιριά για να φύγει όλο το αίμα. Η αυστηρή παράδοση θέλει τον Εβραίο να μην τρώει κρέας από τη μέση του ζώου και κάτω.

Πολύ ενδιαφέρον παρουσιάζει η μεταφορά και αναστήλωση σε ειδικό χώρο του εσωτερικού της Ρωμαϊκής Συναγωγής της Κοινότητας Πατρών, που είναι ολόκληρη από ξύλο και περιλαμβάνει το Βήμα, το Ιερό ή

«Εχάλ»—ειδικό χώρο όπου τοποθετούνται τα ιερά βιβλία—, τα καθίσματα και τον γυναικωνίτη. Μπροστά από το ξύλινο ιερό είναι κρεμασμένη η «παρόχρη», ένα θεολογικό κεντητό πανί που συμβολίζει το αντίστοιχο πανί που υπήρχε στον ναό του Σολομώντος. Υπάρχει ακόμα ένα καντήλι που πρέπει να καίει διαρκώς. Στα καθίσματα κάθονται οι άνδρες, ενώ για τις γυναίκες υπάρχει ειδικός χώρος στον γυναικωνίτη. Στον εβραϊσμό η μεγάλη προσευχή της γυναίκας είναι να φροντίσει τα παιδιά και να κάνει το σπίτι της ναό. Η συναγωγή αυτή κτίστηκε το 1921.

Οι φορεσιές παρουσιάζονται σε μία ειδική «έκθεση-πλαιο», στην αναπαράσταση δηλαδή ενός σπιτιού του 19ου αιώνα. Υπάρχουν σεφραδίτικες και ρωμαϊκές φορεσιές, τα εξαρτήματά τους και κοσμήματα. Μεταξύ άλλων βρίσκονται και τα φορέματα που δώρισε μια 90χρονη γυναίκα από τον Βόλο...

Στην ενότητα της εβραϊκής ζωής στις αρχές του 20ού αιώνα παρουσιάζονται φωτογραφίες από διάφορους εθνικοαπελευθερωτικούς πολέμους της Ελλάδας, όπου Εβραίοι και Χριστιανοί πολεμούν μαζί. Όταν οι Ιταλοί πολέμησαν τους Έλληνες το 1940, ο Μορδοχάι Φριές, Εβραίος της Χαλκίδας, ήταν ο πρώτος ανώτερος αξιωματικός του ελληνικού στρατού που σκοτώθηκε στο Μέτωπο. Στη διαδρομή που ακολουθεί ο επισκέπτης του μουσείου ανακαλύπτει την παράλληλη ιστορία της εναλλαγής των ιστορικών συνθηκών στον ελλαδικό χώρο και την επίδρασή τους στον τρόπο ζωής των ελληνικών εβραϊκών κοινοτήτων στη διάρκεια 2500 χρόνων.

The Jewish Museum of Greece

K. Plainou

On 36 Amalias Str. is housed the Jewish Museum of Greece, which has been listed by the New York Times among the six best of the country. The historic, religious and folk-art material that is exhibited there, according to the modern museological principles, covers a period of the Jews in the Greek land.